

УДК 338.2

Н. П. Ситнікова,
к.е.н., докторант, НДЕІ Мінекономрозвитку і торгівлі України

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЦІЛЕЙ РОЗВИТКУ НА ПЕРІОД ПІСЛЯ 2015 РОКУ ДЛЯ ВРАХУВАННЯ У ПРОЦЕСІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

Approaches on defining goals of post 2015 development agenda in the process of strategic planning for development

У статті наведено огляд сучасних підходів до визначення цілей розвитку на період після 2015 року, а саме: підходів щодо встановлення цілей сталого розвитку, порядку денного глобального розвитку після 2015 року та подовження оновлених цілей розвитку тисячоліття ООН. Також пропонуються рекомендації щодо запровадження сучасних підходів до удосконалення процесу цілевстановлення у стратегічному плануванні з урахуванням міжнародного досвіду.

In the article an overview of modern approaches on defining development goals after 2015 is considered (focused on approaches on defining sustainable development goals, post 2015 development agenda and renewed UN millennium development goals). Also it presents the recommendation concerning modern approaches to improve goal-setting process in the framework of strategic planning based on international experience.

Ключові слова: стратегічне планування, цілі сталого розвитку, цілі розвитку тисячоліття

Key words: strategic planning, sustainable development goals, millennium development goals

Вступ. Для забезпечення цілеспрямованості розвитку і досягнення обраних цілей розвитку необхідно сформувати відповідний механізм стратегічного планування. На початку тисячоліття світова спільнота визначила цілі розвитку на 15 років, які були закріплені у низці стратегічних документів, проте з огляду на наближення закінчення програмного періоду розвитку наразі активізувались процеси визначення загальносвітових цілей розвитку на період після 2015 року. Методологічні підходи до цілепокладання як складової процесу стратегічного планування глобального розвитку є різними, проте основними існуючими на теперішній час підходами до визначення цілей на наступний програмний період (після 2015 року) є наступні: 1) визначення єдиного набору цілей сталого розвитку (SDGs - sustainable development goals); 2) розроблення нового Порядку денного розвитку на період після 2015 року (Post 2015 agenda); 3) оновлення Цілей розвитку тисячоліття (MDGs - Millennium Development Goals). Необхідність впровадження визначених світовою спільнотою цілей у практику державного управління обумовлює актуальність проблеми наближення процесу цілепокладання як складової вітчизняної системи стратегічного планування до загальносвітових на світовому рівні стандартів.

Концептуальні питання суспільного розвитку на глобальному рівні досліджені у працях Джеффри Сакса та лауреатів Нобелівської премії Амарті Сена та Джозефа Стігліца. Питання соціального і людського розвитку, гуманізації економічного розвитку розглянуто в працях І.Бондар, Е.Лібанової, О.Гришної, питання методології стратегічного планування розглянуто в працях таких українських науковців, як В.Бесєдін, В.Гець, Я.Жаліло, І.Крючкова, І.Манцуров, Л.Мусіна, З.Шершньова. Увагу в зазначених працях було приділено питанням планування та моніторингу суспільного прогресу, стратегічного планування розвитку у відповідності із світовою теорією та практикою. Недостатньо вивченими залишаються деякі питання, пов'язані з системними підходами до визначення довгострокових цілей розвитку (на період після 2015 року) для врахування у стратегічному плануванні суспільного розвитку в умовах переходу до постіндустріального суспільства.

Постановка задачі. Стратегічне планування у будь-якій країні має враховувати орієнтири глобального розвитку та сучасні тенденції щодо визначення цілей розвитку та розбудови відповідної моделі економіки, що має забезпечити консолідацію зусиль всіх складових суспільства. Крім того, стратегічне планування має враховувати процеси гуманізації та соціалізації економіки, що відбуваються у світі, та нові підходи до вимірювання суспільного прогресу. Процес визначення цілей розвитку України безумовно має бути відкритим, цілі мають відповідати очікуванням суспільства. Стратегічне планування досягнення цілей має базуватися на загальнолюдських цінностях, правах людини та демократичних традиціях. На сучасному етапі розвитку України надзвичайно важливим є встановлення таких цілей розвитку, досягнення яких здатне об'єднати суспільство. Стратегічне планування розвитку нашої країни має забезпечити відповідність якості людського потенціалу вимогам розвитку економіки і суспільства, в першу чергу для забезпечення сталого розвитку. Для цього доцільним є дослідження міжнародного досвіду і вивчення глобальних тенденцій розвитку. Метою дослідження є висвітлення підходів до встановлення цілей розвитку на довгострокову перспективу (на період після 2015 року).

Результати. На Конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20» (20-22 червня 2012 року, м. Ріо-де-Жанейро, Бразилія) країни домовилися протягом наступних трьох років виробити цілі сталого розвитку (ЦСР). Рішення конференції також надали потужний імпульс для переосмислення цілей розвитку на національному рівні та надали орієнтири для посилення інтеграції трьох складових сталого розвитку (економіки, екології та соціального розвитку), розбудови моделі «зеленої економіки» та «зеленого зростання», вдосконалення методів вимірювання добробуту і прогресу тощо. Ця конференція стала одним із наймасштабніших заходів у історії ООН - обговорення питань сталого розвитку в Бразилії зібрало понад 45 000 осіб, з них понад 12 000 офіційних делегатів, понад 100 глав держав і урядів, більше 10 тисяч спостерігачів і близько 4000 журналістів. Протягом періоду підготовчої роботи і під час конференції було проведено понад 500 заходів [2]. Крім того, під час конференції працював і «альтернативний» Народний Саміт, який зібрав тисячі екологів, експертів та активістів з усього світу з метою вироблення альтернативних способів роботи в умовах «слабкої політичної волі до зміни поточної економічної, соціальної та екологічної ситуації в світі». На конференції обговорювались підсумки міжнародних зусиль з сталого розвитку людства, здійснених з часу історичного «Саміту Землі» (Конференція Ріо, 1992), та обговорені концептуальні напрями подальших дій із сталого розвитку, що дозволили б скоротити бідність у світі, сприяти утвердженню соціальної справедливості і належному захисту навколишнього середовища з урахуванням стрімкого зростання чисельності населення планети, а також системних криз з якими зіштовхується людство (екологічної, економічної, продовольчої тощо). Основні теми, що обговорювались на конференції, є наступними: зелена економіка в контексті сталого розвитку і подолання бідності; інституційні умови для сталого розвитку. ЦСР стали предметом інтенсивних обговорень під час підготовчого періоду, проведення наднаціональних та національних консультацій, напруженої роботи експертного співтовариства. Так, Група високого рівня з глобальної сталості, сформована Генеральним Секретарем ООН Бан Кі Муном два роки тому, у доповіді на початку 2012 року рекомендувала країнам визначити ЦСР. «Ми маємо погодитися з тим, що світ потребує Цілей Сталого Розвитку на основі Цілей Розвитку Тисячоліття. І ми маємо забезпечити прогрес за основними блоками сталості - енергія, вода, продовольство, міста, океани, робочі місця та посилення можливостей жінок», - підкреслив Генеральний Секретар ООН під час конференції. Ідея формування

нових ЦСР була запропонована у липні 2011 року урядами Колумбії і Гватемали. У підсумковому документі Конференції Ріо+20 «Майбутнє, якого ми прагнемо» визначено, що формування нових ЦСР має бути узгоджено з процесом обговорення глобального «Порядку денного розвитку після 2015 року», який у 2011 році було ініційовано ООН. Уряди Колумбії і Гватемали, які виступили з пропозицією сформулювати ЦСР, запропонували своє бачення набір цілей. Організації громадянського суспільства підтримали цю ініціативу і сформулювали своє викладення ЦСР за 17 напрямками розвитку.

Таблиця 1.
Пропозиції щодо набору цілей сталого розвитку

Уряди Колумбії та Гватемали	Організації громадянського суспільства
ЦСР1: Боротьба з бідністю;	ЦСР1: Стале виробництво та споживання;
ЦСР2: Зміна споживацьких моделей;	ЦСР2: Сталі засоби до існування, молодь та освіта;
ЦСР3: Сприяння сталому розвитку населених пунктів;	ЦСР3: Кліматична стійкість;
ЦСР4: Біорозмаїття та ліси;	ЦСР4: Чиста енергія;
ЦСР5: Океани;	ЦСР5: Біорозмаїття;
ЦСР6: Водні ресурси;	ЦСР6: Вода;
ЦСР7: Просування продовольчої безпеки;	ЦСР7: Здорові океани та моря;
ЦСР8: Енергія, в тому числі з відновлювальних джерел.	ЦСР8: Здорові ліси;
	ЦСР9: Стале сільське господарство;
	ЦСР10: Зелені міста;
	ЦСР11: Субсидії та інвестиції;
	ЦСР12: Нові індикатори прогресу;
	ЦСР13: Доступ до інформації;
	ЦСР14: Громадська участь;
	ЦСР15: Доступ до компенсації та засобів захисту;
	ЦСР16: Екологічна справедливість по відношенню до бідних та маргіналізованих осіб;
	ЦСР17: Базове медичне обслуговування.

Джерело: [7]

У підсумковому документі конференції «Майбутнє, якого ми прагнемо» підкреслюється, що ЦРТ продовжують бути основою для визначення національних пріоритетів розвитку та мобілізації ресурсів. Формування нових ЦСР необхідно для забезпечення цілеспрямованості і послідовності дій для сталого розвитку [1]. Цілі мають збалансовано охоплювати всі три складові сталого розвитку та взаємозв'язки між ними. ЦСР також мають характеризуватися: спрямованістю на практичні дії, стислістю і доступністю формувань; їх кількість має бути невеликою, вони мають стимулювати активну діяльність. ЦСР мають бути глобальними за характером і застосовуватися всіма країнами, але при цьому вони мають формуватися з урахуванням умов, можливостей, рівня розвитку різних країн і національних стратегій і пріоритетів. Для цього запропоновано організувати відкритий процес і на 67-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН створити робочу групу, до якої увійдуть 30 фахівців (представлених державами-членами від п'яти регіональних груп ООН). Створена робоча група має визначити методи роботи та принципи формування цілей і надати доповідь з запропонованим набором ЦСР на розгляд 68-ої сесії Генеральної Асамблеї. У п. 250 підсумкового документа конференції зазначено, що процес досягнення цілей необхідно оцінювати і відстежувати за допомогою проміжних орієнтирів і показників. У п. 246 підсумкового документа відмічено, що робота над ЦСР не має відволікати увагу від досягнення ЦРТ, затверджених Декларацією Тисячоліття ООН у 2000 році [1].

ЦРТ визначають напрямки спільної злагодженої роботи 190 країн до 2015 року для скорочення нерівності та багатомірної бідності. Система ЦРТ - це 8 чітко сформульованих цілей, 21 завдання та 60 цільових показників, за якими здійснюється моніторинг прогресу на шляху досягнення цілей.

Таблиця 2.
Цілі Розвитку Тисячоліття, затвержені Декларацією Тисячоліття ООН

Ціль 1: Ліквідація крайньої злиденності та голоду. Завдання: Скоротити вдвічі за період 1990 – 2015 років частку населення, яке має добовий дохід, менший за 1 долар США; Забезпечити повну і продуктивну зайнятість і гідну роботу для всіх, у тому числі жінок і молоді; Скоротити вдвічі за період 1990 – 2015 років частку населення, яке потерпає від голоду
Ціль 2: Забезпечення загальної початкової освіти. Завдання: Забезпечити до 2015 року можливість одержання у повному обсязі початкової шкільної освіти дітьми всього світу, як хлопчиками, так і дівчатами
Ціль 3: Заохочення рівності чоловіків і жінок і розширення прав і можливостей жінок. Завдання: Ліквідувати гендерну нерівність у сфері початкової і середньої освіти, а не пізніше 2015 року - на всіх рівнях освіти
Ціль 4: Скорочення дитячої смертності. Завдання: Скоротити на дві третини за період 1990 – 2015 років смертність серед дітей у віці до п'яти років
Ціль 5: Поліпшення охорони материнства. Завдання: Знизити на три чверті за період 1990 – 2015 років показник материнської смертності; Забезпечити до 2015 року загальний доступ до послуг з охорони репродуктивного здоров'я
Ціль 6: Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією і іншими захворюваннями. Завдання: Зупинити до 2015 року поширення ВІЛ/СНІДу і покласти початок тенденції до скорочення захворюваності; До 2010 року забезпечити загальний доступ до лікування ВІЛ/СНІДу для тих, хто цього потребує; Зупинити до 2015 року поширення малярії й інших основних хвороб і покласти початок тенденції до скорочення захворюваності
Ціль 7: Забезпечення сталого екологічного розвитку. Завдання: Включити принципи сталого розвитку у національні стратегії і програми та змінити вектор процесу виснаження природних ресурсів на протилежний; Значно скоротити до 2010 року темпи втрати біорозмаїття; Скоротити вдвічі до 2015 року частку населення, яке не має постійного доступу до безпечної питної води і основних санітарно-технічних засобів; До 2020 року забезпечити істотне поліпшення життя як мінімум 100 млн. мешканців нетрів
Ціль 8: Формування глобального партнерства з метою розвитку. Завдання: Продовжити створення відкритої, регульованої, передбачуваної і недискримінаційної торговельної і фінансової системи (передбачається прихильність цілям у області доброчесного управління, розвитку і боротьби зі злиденністю як на національному, так і на міжнародному рівнях); Задовольняти особливі потреби найменш розвинених країн (передбачається звільнення експортних товарів цих країн від тарифів і квот; розширена програма полегшення боргового тягара бідних країн з великою заборгованістю (БКВЗ) і списання заборгованості по офіційних двосторонніх кредитах; збільшення обсягів офіційної допомоги з метою розвитку країнам, що взяли курс на скорочення масштабів злиденності); Задовольняти особливі потреби країн, що розвиваються та не мають виходу до моря, та малих острівних держав, що розвиваються (шляхом здійснення Програми дій по забезпеченню сталого розвитку малих острівних держав, що розвиваються, і рішень двадцять другої спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН); Комплексно вирішувати проблеми заборгованості країн, що розвиваються, за допомогою національних і міжнародних заходів з метою визначення рівня заборгованості, що був прийнятним у довгостроковому плані; У співробітництві з фармацевтичними компаніями забезпечувати доступність основних лікарських засобів для населення країн, що розвиваються; У співробітництві з приватним сектором вживати заходів щодо забезпечення всеосяжної можливості користуватися новими технологіями, особливо у сфері інформаційно-комунікаційних технологій

Джерело: [3]

Підсумковий документ Саміту ООН 2010 року з питань ЦРТ ініціював міждержавний діалог щодо «Порядку денного розвитку після 2015 року». Генеральний секретар ООН заснував Цільову групу системи ООН з розробки такого документу, перед якою було поставлено завдання здійснювати координацію розроблення Порядку денного розвитку за підтримки всіх установ ООН (група діє під керівництвом Департаменту ООН з економічних та соціальних питань та Програми розвитку ООН). Генеральний секретар ООН у своїй першій щорічній доповіді з даного питання зазначив, що ця робота має ґрунтуватися на критичній оцінці ЦРТ як програмного документа, з виявленням його слабких і сильних сторін, особливо з урахуванням поточних проблем в галузі розвитку. Таким чином, Цільова група оцінює основні параметри ЦРТ як з точки зору змісту, так і процесу здійснення, досліджує тенденції в галузі розвитку і підводить підсумки, які слугуватимуть основою для формулювання Порядку денного розвитку після 2015 року. Також окремо створено Групу видатних діячів високого рівня для забезпечення консультацій з практичних питань, пов'язаних із глобальними проблемами в галузі розвитку та усуненням перешкод на шляху досягнення ЦРТ, а також з вирішенням інших завдань у сфері розвитку. У своїй роботі ця Група спирається на результати досліджень Цільової групи системи ООН і на підсумкові документи визначальних заходів, у тому числі на підсумковий документ Конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо +20». Доповідь Групи видатних діячів високого рівня і власна оцінка Генерального секретаря будуть доведені до відома держав-членів і сформулюють основу міжурядових переговорів з програмних орієнтирів на період після 2015 року [9]. На розроблення Порядку денного розвитку також спрямована діяльність глобальної кампанії «За рамками 2015», що об'єднала зусилля понад 300 організацій громадянського суспільства з 70 країн [5].

Дискусії, присвячені Порядку денному розвитку після 2015 року, визначили сильні сторони і завдання щодо досягнення ЦРТ та надали бачення аспектів майбутньої діяльності. Одним з підходів до визначення цілей розвитку після 2015 року, є продовження дії оновлених ЦРТ. ЦРТ стали «фірмовим знаком» ООН у галузі глобального розвитку. Завдяки ЦРТ вдалося висловити всю складність питання розвитку в простих і чітких цілях і термінах, зрозумілих широкій аудиторії. Це дозволило мобілізувати політичну підтримку і спрямувати ресурси на досягнення ЦРТ, результатом чого стало дострокове виконання завдань щодо скорочення бідності. Проте рамки ЦРТ мають певні обмеження, вони концентрують увагу на розвитку людського потенціалу і, на думку деяких фахівців, не приділяють достатньої уваги необхідності загального економічного розвитку. Крім того, у системі ЦРТ немає виокремлених завдань у сфері демократичного і доброчесного управління. Переосмислення процесів досягнення ЦРТ є ключовим у виробленні майбутнього Порядку денного розвитку. Також цілком зрозуміло, що прогрес не стоїть на місці, у процесі розвитку постають нові виклики і з'являються нові можливості. Тому вироблення Порядку денного розвитку після 2015 року має спиратись на ретроспективний аналіз досягнень і невдач, оцінку поточної ситуації, прогнозування майбутніх тенденцій розвитку та підсумки експертних обговорень напрямів бажаних зрушень.

2 липня 2012 року Генеральний секретар ООН Бан Кі Мун, представляючи щорічний звіт щодо прогресу досягнення ЦРТ, зазначив, що «...три завдання вже виконані. Досягнення ЦРТ залежить від виконання восьмої цілі - глобальне партнерство для розвитку» [4]. Достроково, за три роки до 2015 року, зменшено масштаби бідності, покращено умови життя жителів нетрів та збільшено частку людей, які мають доступ до якісної питної води. «Економічна криза, з якою стикаються розвинені країни, не має сповільнити прогрес. Давайте спиратися на успіх, якого вже досягнуто, і давайте не зупинятись до повного досягнення ЦРТ», - закликав Генеральний секретар ООН Бан Кі Мун.

У рамках Конференції Ріо+20 відбувся круглий стіл високого рівня «За межами ВВП: Вимірювання майбутнього, якого ми прагнемо» за участю Адміністратора ПРООН Хелен Кларк. Результати експертного обговорення питань розширення бази аналізу та оцінки індексу людського розвитку, у тому числі за рахунок включення екологічних аспектів сталого розвитку, доцільно використовувати у процесі стратегічного планування на етапі встановлення цільових орієнтирів суспільного розвитку [2]. Серед інших прикладів застосування нових підходів до формулювання цілей розвитку та вимірювання суспільного прогресу можна навести такі факти, як: 1) *запровадження загальноєвропейської дискусії* на Європейській конференції з вимірювання добробуту та сприяння суспільному прогресу (Париж, Франція, червень 2012 р.), яку було організовано ОЕСР у співпраці з Проектом ЄС «E-Frame» (Європейська система вимірювання прогресу) і Євростатом. Конференція об'єднала понад 270 політиків, статистиків, науковців для обговорення нововведень у сфері оцінювання суспільного прогресу та добробуту; 2) *підтримку рекомендацій Комісії з вимірювання економічних досягнень і соціального прогресу* (Комісія Стігліц-Сен-Фітуссі), що запровадила нові підходи до оцінки функціонування економіки і загального соціально-економічного розвитку. На презентації рекомендацій Комісії Нобелівський лауреат Джозеф Стігліц зазначив: «...критерії оцінки впливають на те, що оцінюється. Якщо вимірювати не те, що треба, то спрямованість дій може бути невірною». Некоректне вимірювання економічної активності може призвести до того, що уряди будуть приймати рішення, які негативно впливатимуть на економіку, суспільство або навколишнє середовище, зазначив Стігліц у статті в Financial Times [8]; 3) *підтримку Стамбульської Декларації*, яка окреслила нове бачення моніторингу суспільного розвитку. Вона була затверджена Європейською комісією, Організацією ісламських держав, ОЕСР, ООН, Програмою розвитку ООН, ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, Світовим банком та іншими заінтересованими сторонами у 2007 році на Всесвітньому форумі «Вимірювання та сприяння прогресу суспільства», у якому взяли участь більш ніж 1200 урядовців, науковців, політиків, статистиків, практиків та лідерів громадянського суспільства з 130 країн [6] тощо.

Висновки. У підсумковому документі Конференції Ріо+20 «Майбутнє, якого ми прагнемо» визначено, що формулювання нових ЦСР необхідно для забезпечення цілеспрямованості і послідовності діяльності для сталого розвитку. ЦСР мають: збалансовано охоплювати всі три складові сталого розвитку та взаємозв'язки між ними, проте їх кількість має бути обмежена; бути стисло та доступно сформульовані (з відповідними показниками); спрямовувати владу та суспільство на практичні дії та стимулювати активну діяльність. «Давайте розробимо нове покоління цілей сталого розвитку, які б продовжили процес, розпочатий ЦРТ. Давайте домовимось про засоби їх досягнення» - закликав Генеральний секретар ООН Бан Кі Мун на конференції Ріо+20 [2].

Суспільний попит на встановлення узгоджених цілей та завдань розвитку в Україні відповідно до сучасних процесів їх визначення на глобальному рівні обумовлено необхідністю запровадження системних підходів до перспективного стратегічного планування національного розвитку та вимог до змін у його якості. Оскільки Україна перебуває у пошуку власної моделі розвитку і в країні триває процес розроблення та впровадження програми реформ, то, безумовно, визначення спільних об'єднуючих цілей розвитку України є нагальною потребою. Це завдання відповідає очікуванням українського суспільства і слугуватиме гарантією забезпечення макроекономічної стабільності, екологічної рівноваги та соціальної злагоди. Крім того, прозорий і відкритий процес визначення цілей розвитку країни спонукає різні групи суспільства досягти порозуміння. Досягнення визначених цілей значною мірою залежить від здатності держави забезпечити стає економічне зростання через використання високорозвиненого людського капіталу та застосування інформаційних, ресурсо-, енерго- і природозберігаючих технологій. Цілі розвитку слугують об'єднувальною платформою для досягнення соціальної згуртованості суспільств у всьому світі. Разом з тим, вони передбачають широкий спектр завдань для майбутнього розвитку на наднаціональному та національному рівнях. Визнання необхідності визначення цілей розвитку і програмування подальших дій для виконання суспільного договору прискорюють пошук шляхів модернізації суспільних систем.

Підсумовуючи, слід зазначити, що питання визначення цілей розвитку, оптимальних шляхів їх досягнення та вимірювання прогресу перебувають у центрі уваги суспільства. Конференція Ріо+20 надає поштовх для запровадження національного дискурсу з цих питань.

Список використаних джерел:

1. Итоговый документ Конференции ООН по устойчивому развитию Рио+20 «Будущее, которого мы хотим» [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://daccess-ods.un.org/TMP/4855542.18292236.html>
2. Конференция Организации Объединенных Наций по устойчивому развитию Рио+20 Будущее, которого мы хотим [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org/ru/sustainablefuture/>
3. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна - 2010 / Національна доповідь. Лібанова Е.М., Крючкова І.В., Мусіна Л.А., та ін./ Міністерство економіки України. - К.: Вид-во "KIC". - 2010. - 107 с.
4. A Gateway to the UN system's work on the MDGs [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org/millenniumgoals/>
5. Beyond 2015 - Campaigning for a global development framework after the Millennium Development Goals [Електронний ресурс].- Режим доступу - <http://www.beyond2015.org/>
6. Istanbul World Forum, Measuring and Fostering the Progress of Societies [Електронний ресурс].- Режим доступу - http://www.oecd.org/document/23/0,3746,en_21571361_31938349_39161687_1_1_1_1,00.html
7. Rio+20 2012 Issues Brief No. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://www.unsd2012.org/index.php?page=view&type=400&nr=218&menu=45>
8. Report of International Commission on Measurement of Economic Performance and Social Progress. Chair : J. Stiglitz. Adviser : A. Sen. Coordinator : J.P. Fitoussi. [Електронний ресурс].- Режим доступу - <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>
9. UN Economic and Social Council [Електронний ресурс].- Режим доступу - <http://www.un.org/en/ecosoc/about/mdg.shtml>

Стаття надійшла до редакції 12.07.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"